

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МЕТОДОМ ПРОЄКТІВ У СЕРЕДНІЙ ЛАНЦІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Іванишин Ю. В., Мельник Л. Б.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті актуалізовано необхідність використання методу проєктів на уроці української мови в середній ланці загальноосвітньої школи, з'ясовано його сутність. Наголошено, що йдеться не лише про інноваційну форму діяльності, а й про інструмент, який впливає на розвиток пізнавальних здібностей учнів. Окреслено значущість методу проєктів у навчальному процесі, адже його використання на уроці мови перетворює кожне заняття на урок спілкування, мислення, де істина постає як суперечка про істину, як діалог. Окрім цього, метод проєктів постає і як механізм реалізації проблемного навчання, він забезпечує самоствердження та самореалізацію школярів у різноманітній навчальній та практичній діяльності.

У дослідженні використано методи експерименту, аналізу, синтезу й узагальнення. Названо також джерела та описано умови, які сприяють актуалізації пізнавальних здібностей і якостей дітей. Виокремлено три групи проявів пізнавальних інтересів (інтелектуальну активність, характер самостійної діяльності та емоційні реакції) як релевантних у процесі застосування методу проєктів.

Наголошено, що робота над цим методом вимагає багато часу та значних організаційних здібностей не лише від учнів, а й від учителя. Визначено роль педагога під час реалізації учнями проєкту – бути мотиватором і фасилітатором, а не просто ретранслятором знань. Виявлено, що застосування аналізованого методу на уроці української мови дає змогу учням досягати значних успіхів у вивченні рідної мови, а також використовувати набуті навички на уроках з інших навчальних предметів та розуміти всю необхідність міжпредметних зв'язків.

Одним із результатів дослідження є презентація проєкту, виконаного ученицею експериментального класу. Цей взірць дослідницької роботи яскраво ілюструє розвиток пізнавальних здібностей учнів 5–8 класів загальноосвітньої школи і є ефективним методом діяльності в умовах дистанційного або змішаного навчання.

Ключові слова: *метод проєктів, пізнавальні здібності, навчальний процес, творча активність школярів, презентація проєкту.*

Ivanyshyn Yu. V., Melnyk L. B. Development of cognitive activity of students at the lesson of the Ukrainian language by the method of projects in secondary school. *The presented study highlights the need to use the method of projects at the Ukrainian language lesson in secondary school not just as an innovative form of activity, but as a tool that affects the development of cognitive abilities of students. The aim of the article is to prove the importance of the project method in the educational process, because its use turns each language lesson into a lesson of communication, thinking, where the truth appears as a dispute about the truth, as a dialogue. In addition, the method of projects is considered to be a means to implement problem-based learning; it corresponds to the levels of independent and creative activity of students.*

The methods of experiment, analysis, synthesis and generalization were used in the research process. The article clarifies the sources and describes the conditions that encourage actualization of cognitive abilities and qualities of children. There are three groups of manifestations of cognitive interests (intellectual activity, the nature of independent activity and emotional reactions), which are activated during the project method.

The use of this method requires a lot of time and significant organizational skills not only from students but also from teachers. The role of the teacher in students' implementation of the project is defined - to be a motivator and facilitator rather than just an information giver.

It was found that the application of the analyzed method in the Ukrainian language lesson allows students not only to succeed in learning their native language, but also to use the skills acquired in other lessons and understand the need for interdisciplinary links. One of the results of the study is the presentation of a project performed by a student of the experimental 6th grade. This example of research work vividly illustrates the development of cognitive abilities of students in grades 5–8 of secondary school and is an effective method of activity in terms of distance or blended learning.

Key words: *project method, cognitive abilities, educational process, creative activity of schoolchildren, project presentation.*

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. З огляду на швидкі темпи розвитку науки, великий обсяг різноманітної інформації перед педагогом постає необхідність готувати до

життя дієвих, самостійних і творчих людей. Тому організація та стимулювання пізнавальної діяльності тих, хто навчається, – важливе питання, що стоїть на порядку денному кожного навчального

закладу. Проблема пізнавальної діяльності чи активності стала основою наукових зацікавлень як психологів (Л. Божович, Л. Виготський, Г. Костюк, Н. Токарева), так і педагогів (В. Ільїн, В. Лозова, Г. Шукіна). Деякі науковці (Л. Арістова, М. Махмутов, Г. Костюк, Т. Шамова) наголошують на тому, що пізнавальна активність реалізується в діяльності і завдяки практиці стає звичною формою поведінки [13, 45]. Інші методисти, зокрема Г. Шукіна, підкреслюють наявність внутрішніх мотивів, серед іншого й розумово-емоційної чутливості, у пізнавальній діяльності учнів [14, 116]. Л. Данилова ж, визначаючи пізнавальну активність учнів, стверджує, що для її збереження важливо охопити дітей такою діяльністю, яка б не набагато випереджала рівень їхнього розвитку [3, 18]. Саме тому найефективнішою формою організації навчання, спрямованого на розвиток пізнавальних процесів, сьогодні є метод проєктів, який полягає в тому, що учні конструюють проєкти на основі опрацьованого матеріалу, занурюючись при цьому в проблему дослідження і шукаючи шляхи її розв'язання. Вивченню методу проєктів поки приділено недостатньо уваги в методичній літературі, що й зумовило актуальність пропонованої студії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проєктна методика як нова технологія навчання, на відміну від традиційної, тісніше пов'язана з життям та практикою; окрім цього, вона стимулює учнів самостійно пізнавати навколишній світ, самостверджуватись та самореалізовуватись у різноманітній навчальній та практичній діяльності; допомагає освоїти нові методи діяльності з урахуванням інтегрованого змісту. Проєктні прийоми відповідають усім сучасним тенденціям освіти.

Ефективність застосування в навчально-виховній діяльності методу проєктів неодноразово доводили як вітчизняні, так і закордонні методисти, серед них: В. Гузеєв, І. Єрмаков, Л. Каліберда, А. Касперський, Т. Кручиніна, Д. Левітес, Л. Лукашук, О. Пехота, Є. Полат, Г. Селевко та ін. Наприклад, В. Гузеєв, розкриваючи сутність проєктного методу, кваліфікує його як варіант проблемного навчання [2]. Із цією думкою вченого погоджується і Г. Селевко, до того ж кваліфікує цей метод як комплексний навчальний, що індивідуалізує освітній процес [10]. Є. Полат, окрім представленої типології проєктів, простежує пов'язаність цього методу з іншими методами особистісно орієнтованого підходу [8].

Формулювання мети і завдань статті. Мета нашої статті – довести вплив проєктного методу на розвиток пізнавальної діяльності учнів на уроці української мови в середній ланці загальноосвітньої школи. Досягнення цієї мети передбачає виконання таких завдань: з'ясувати умови та джерела, необхідні для формування й розвитку пізнавальних інтересів учнів; проаналізувати можливості методу проєктів в активізації навчально-пізнавальних процесів школярів; запропонувати зразки учнівських проєктів як ефективних засобів формування основних компетентностей дитини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід показує, що зацікавленість до предмету

з'являється не лише внаслідок змісту вивченого матеріалу, але й під час залучення учнів до активної пізнавальної діяльності. Одним зі способів підштовхнути дітей до такої пізнавальної діяльності є запропонувати їм розв'язати важливу проблему. Тоді відбувається перехід від засвоєння готових знань до їх здобуття. Це означає, що діти самі будуть спілкування з перших днів роботи над проєктом, бо ж передусім метод проєктів зорієнтовано на самостійну роботу школярів (індивідуальну, парну чи групову), для виконання якої вони мають визначений термін.

Робота над проєктом на уроці мови передбачає використання різноманітних методів та засобів навчання, інтегрування знань з багатьох галузей науки, техніки чи сфери творчості. Таким чином, у процесі навчання мови можна досягти певної мети – сформуванню знання не лише з кожної теми шкільного курсу української мови, а й паралельно з інших дисциплін. І результату можна домогтися на досить високому рівні, оскільки в школярів з'являється стійка мотивація до навчальної діяльності, а заодно закріплюються навички роботи над певною темою.

Важливими в цьому навчальному процесі є врахування потреб кожного учня, максимальне сприяння всіх проявів його активності та самостійності і, що найважливіше, повага до пошукових та творчих інтересів й нахилів дітей, тобто до зовнішніх та внутрішніх мотивів кожного.

Спостереження за досвідом педагогів уможливили дійти висновку, що більшість учнів має досить виражену першу групу мотивів, які представляють їхню допитливість, прагнення бути старшими, активне сприйняття всього нового. На жаль, інші мотиви, зокрема внутрішні, тобто пізнавальні, залишаються практично не задіяними. Йдеться про почуття обов'язку, бажання здобувати знання, любові до книжок, про пізнавальні інтереси, потяг до самоосвіти, прагнення досягати успіхів.

Отже, учитель опиняється перед проблемою: як віднайти такий механізм, аби саме ці внутрішні мотиви стали домінуючими в навчанні дітей? Педагог О. Савченко з-посеред усіх мотивів, що впливають на навчання, найбільш потужним вважає пізнавальний інтерес як один з основних мотивів. Вчена стверджує, що пізнавальний інтерес є найважливішою мотивацією, яку можна породити й посилити лише тоді, коли відкриваються нові знання, інтелектуальна напруга та самостійна діяльність. Порівняно з іншими мотиваціями пізнавальні інтереси мають багато переваг, зокрема: їх раніше і легше досягають діти; вони є конкретною і справжньою мотивацією до навчання; їх можна використовувати для виявлення та спостереження; їх можна розвивати в будь-якому шкільному віці [9, 136].

Навчальна діяльність, оперта на пізнавальний інтерес, завжди відзначається дієвістю, активністю. Це стимулює мисленнєві процеси учня, у нього виникає бажання шукати та досліджувати. Для пізнавального інтересу характерні певні емоції (емоційні стани): відкриття несподіванок, очікування нового, піднесення та задоволення від процесу

навчання. А вольовий бік пізнавального інтересу пов'язаний з ініціативністю учнів, самостійністю оволодіння знаннями, пошуком розв'язання проблемних ситуацій та виконання завдань.

Варто розрізнити пізнавальні інтереси та цікавість з притаманними їй короткотривалим ефектом або ж емоціями. Пізнавальні процеси задіюють мислення. Справжній, істинний інтерес до пізнавальної діяльності з'являється тоді, коли ця пізнавальна діяльність спрямована на розв'язання проблеми. Водночас помітною є закономірність: якщо проєктна діяльність використовується лише як елемент цікавості чи розваги в навчальному процесі, то вона не приведе до розвитку пізнавальних інтересів учнів. Підвищений інтерес повинен слугувати в такій діяльності одним з її стимулів або мотивацій.

Розробка навчальних проєктів, як і будь-якої іншої нової форми роботи, породжує зацікавленість у школярів. Допитливість є початковим етапом у пізнавальній діяльності учнів. На цьому етапі безпосередньо пов'язаний не зміст роботи, а емоційна реакція учня на нову ситуацію, тобто той стимул, з яким учень стикається в процесі активної взаємодії з навколишніми реальними предметами та явищами. Допитливість не виходить за межі відображення, це всього лиш вияв дослідницького потягу. На початку знайомства з проєктом учнів може зацікавити аргументація педагога, спосіб його поведінки та ентузіазм, заінтригованість справою, унаочнення або ж напрацювання інших дітей.

Вже на основі цікавості у школярів може з'явитися бажання вникнути глибше, мисленнево потрапити за межі ними побаченого. Допитливість, своєю чергою, детермінована змістом проєктної діяльності й виявляється у прагненні пізнати об'єкт своєї уваги, зв'язки і відношення, пов'язані з ним; у формі загального інтересу до всього, з чим доводиться стрічатися дитині. Це приводить до того, що від елементарного безпосереднього інтересу до нових фактів і цікавих явищ вона переростає в інтерес до пізнання істотних властивостей предметів та явищ, до встановлення причиново-наслідкових зв'язків і закономірностей.

Таким чином формуються зовнішні мотиви, які в подальшому породжують диференційовані пізнавальні інтереси – інтереси, пов'язані з прагненням розв'язати можливі проблемні питання на практиці. Саме на цій стадії розвитку пізнавальних інтересів найповніше виявляється їхня властивість – бути рушійною силою діяльності, отже, стає можливим залучення учнів до самостійної розробки навчальних проєктів. Об'єктивним вираженням цього слугує захоплення учня справою, потреба творчого застосування знань, їх поповнення.

Як зазначають автори «Порадника для вчителя», для ефективного формування та розвитку пізнавальних інтересів учнів до навчальної діяльності необхідні відповідні умови, а саме:

- різноманітний чуттєвий досвід;
- усвідомлення учнями значущості знань;
- успішний досвід роботи, позитивна емоційна атмосфера;
- помірна складність завдань;

- опертя на вже здобутий досвід;
- ініціативність, продуктивність і креативність діяльності;
- сформованість провідних прийомів навчальної діяльності [11, 39].

Названі умови цілком можуть бути забезпечені засобами проєктної діяльності, оскільки вони тотожні до ознак навчального проєкту. Отже, діяльність, де внутрішні чинники особистості учня (свідомість, бажання, спрямованість тощо) тісно взаємодіють із зовнішніми факторами, породжуватиме пізнавальні інтереси і сприятиме їх розвитку.

Як засвідчує О. В. Онопрієнко, вчені виокремлюють три групи проявів пізнавальних інтересів учня у навчальній діяльності: інтелектуальну активність, характер самостійної діяльності та емоційні реакції [6, 64]. Ці прояви відображаються у відповідних актах поведінки. У процесі проєктної діяльності вони будуть мати таке вираження:

I. Інтелектуальна діяльність учнів:

- довільне долучення до процесу обговорення проєктних ідей та питань з наміром взяти участь у спільному плануванні з вчителями чи однолітками;
- наявність внутрішнього плану дій;
- обмін інформацією, отриманою з різноманітних джерел;
- консультації у вчителя в процесі самостійної творчої діяльності з метою розширити сферу пошуку необхідної інформації, виявити альтернативні способи розв'язання завдань проєкту, удосконалення кінцевого продукту діяльності тощо;
- готовність відповідати на запитання під час презентації проєкту.

II. Характер самостійної діяльності:

- ініціативність і самостійність під час планування діяльності;
- оперативна мобілізація сил для виконання проєктних завдань;
- зосередженість на власній діяльності у розв'язанні проблеми;
- намагання розв'язати завдання самостійно;
- завзятість та наявність бажання подолати перешкоди;
- намагання завершити розробку проєкту відповідно до наміченого плану;
- вияв бажання розробити інший проєкт.

III. Емоційні реакції учня:

- емоційне піднесення у процесі діяльності, радість відкриття нового;
- адекватні емоційні прояви у процесі спільної роботи над проєктом, отриманого результату, набуття досвіду, а також вираження емоцій відносно роботи інших учасників проєкту;
- позитивна (чи негативна) реакція на завершення проєкту;
- відчуття особистої значущості від залучення до нового виду діяльності.

Основними джерелами розвитку пізнавальних інтересів учнів шкільного віку є зміст навчального матеріалу, організація пізнавальної діяльності та взаємодія з учителем. Тут, без сумніву, погоджуємося із Г. Щукіною, яка доводить, що у формуванні й розвитку пізнавальних інтересів учнів не можна

віддати перевагу одному джерелу, оскільки кожне має глибоку значущість; щобільше, усі вони різнопланові й одне джерело ніколи не може замінити інше [6, 65].

Для проектної діяльності як окремого виду навчання, що організовує та спрямовує пізнавальну активність учня, релевантними є умови й можливості прямого та опосередкованого впливу на пізнавальні інтереси. Так, у змістовому наповненні проекту можна виділити чинники, які стимулюють інтерес. Серед них – новизна й оригінальність матеріалу, широкий спектр відомостей з різноманітних джерел інформації (зокрема й таких, що виходять за межі навчальної літератури), сучасні досягнення науки, практична спрямованість матеріалу.

Ознайомлюючись у процесі розробки проекту з новими фактами, подіями, отримуючи нову й цікаву інформацію, учні відчують подив, переживають радість відкриття. Відомості науково-популярного характеру привергають особливу увагу – вони дають школяреві можливість відчути себе дослідником, у такий спосіб підвищуючи престиж пошукової діяльності.

Здатність бачити можливість для застосування знань у повсякденному житті також є актуальною для розвитку пізнавальних інтересів школярів, оскільки діти цього віку не мають достатнього досвіду, аби самостійно оцінити значущість навчального матеріалу. Така здатність власне і є показником розумового розвитку учня, вона свідчить про активність процесів спостереження, уяви, мислення.

Важливим стимулом розвитку пізнавальних інтересів є безпосередня активна діяльність. Характерні особливості проектної діяльності створюють широкі можливості для формування в учнів умінь, пов'язаних із самостійним освоєнням нових знань. Вони виявляються у розмаїтті форм самостійної роботи, оволодінні новими способами пізнавальної діяльності, проблемному підході, елементах пошуку або дослідження, творчому характері діяльності.

Логіка проектної діяльності виключає надання учням знань у готовому вигляді. Натомість створюються умови для самостійної пізнавальної ініціативи учня, що зумовлює актуалізацію у свідомості, відчуттях і мотивах протиріччя між наявним рівнем знань і вмінь та бажаним.

Отже, у процесі проектної діяльності створюються умови для розвитку пізнавальних інтересів. На цій основі й можуть сформуватися внутрішні мотиви учіння, які впливатимуть на різноманітні сфери пізнавальної діяльності учнів.

Метод проектів доцільно використовувати з метою розвитку й творчих здібностей, індивідуальної чи групової діяльності. Усе загалом репрезентує цей метод як цілісну педагогічну технологію навчання, що дає можливість учням оволодіти методологічними знаннями, вміннями й навичками – основою подальшої самоосвіти, а також сприяє розвитку ключових компетентностей школярів.

Під час вибору теми проекту вчитель не повинен нав'язувати свою думку стосовно тематики. Школярі самі мають визначитися з темою й матеріалом,

який стане основою проекту. Різноманітні інтереси та вподобання учнів допоможуть вибрати тему.

З-поміж допоміжних засобів створення навчального проекту діти використовують:

– інтернет, який допомагає опрацювати отриману інформацію;

– додаткові джерела, а саме: журнальні чи газетні статті, наукову літературу, навчальні лекції.

Для формування ідеї проекту та можливих проблем учитель може запропонувати свої варіанти, однак першість залишатиметься за учнями. Визначитися допоможе «мозковий штурм» і подальше колективне обговорення запропонованих проблем.

Розподіл обов'язків між учасниками проекту, вибір методів дослідження, пошук інформації, а також спосіб представлення кінцевого варіанта роботи (у вигляді захисту, презентації, випущеного буклету тощо) відбувається із врахуванням здібностей та можливостей кожного.

Працюючи самостійно, учні розвивають свою ініціативність та розумову активність. Тому педагог повинен з повагою ставитися до ідей і думок вихованців, створювати ситуації успіху.

Як фасилітатор педагог консультує, переглядає чернетки, дає поради, стежить за процесом не лише на уроках, а й в позаурочний час, використовуючи різноманітні прийоми та методи: «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Мікрофон», роботу в парах та групах.

Робота над проектом допомагає учневі об'єктивно оцінити себе, проаналізувати те, чи вдалося йому досягти бажаного, – тому оцінка на кінцевому етапі вже не є настільки важливою.

Проекти не обов'язково повинні бути великі за обсягом. Можна планувати невеликі роботи, зокрема мініпроекти, що розраховані на один урок чи ж його частину. Досить захопливим та сучасним буде використання рольових ігор.

Проектна технологія допомагає школярам привчати до самостійності, до командної роботи, до намагання самим прогнозувати можливі варіанти та способи виконання роботи, вони виховують в собі дисциплінованість до виконання завдань, вчать об'єктивно оцінювати результати діяльності, що в кінцевому підсумку приводить до зміни психологічної атмосфери в класі.

Отже, вчитель з носія знань перетворюється на організатора не просто пізнавальної, а й пошукової, творчої діяльності учнів, налаштовуючи їх до того ж на самостійну роботу.

Проекти, які виконують школярі різного віку, відрізняються між собою. Так, на відміну від молодшої школи, учні середньої ланки (5–8 класи) у процесі проектування міркують, дискутують, сперечаються, поступово вчать створювати більш складні роботи і розв'язувати важчі завдання. Це час, коли діти поступово здобувають більше самостійності та відповідальності у всіх сферах навчання та життя, пробують нове і розвиваються в різних напрямках. Тому в підлітковому віці учням потрібно дати якомога більше можливостей вибирати, помилятися, робити спроби та здобувати новий досвід, щоб уже

у старших класах вони були готові усвідомлено розвиватися в подальшому здобутті освіти.

Учитель, організовуючи навчальне проєктування у 5–8 класах, виконує низку функцій:

- допомагає учням у пошуку джерел, необхідних їм у роботі над проєктом;
- сам є повноцінним джерелом інформації;
- координує роботу над проєктом;
- підтримує та заохочує учнів, підбадьорює й мотивує до роботи;
- забезпечує динаміку роботи кожного учня в групі й групи в цілому [12, 69].

І поряд з тим, формуючи внутрішню мотивацію школярів, педагог пам'ятає такі зауваги:

- До всього підходити творчо, а не надміру критично.
- Орієнтувати учнів на процес дослідницького пошуку, а не тільки на результат.
- Відкривати і розвивати в кожній дитині її індивідуальні нахили та здібності.
- Намагатися менше займатися повчаннями, допомагати дітям діяти незалежно.
- Оцінюючи, пам'ятати: краще десять разів похвалити ні за що, ніж один раз ні за що критикувати.
- Засвоїти головне в педагогічному результаті – не робити замість учня те, що він може зробити самостійно.
- Не стримувати ініціативу дітей, привчати до навичок оригінального вирішення проблем, самостійних пошуків.
- Намагатися навчити школярів аналізувати, синтезувати, класифікувати одержувану ними інформацію.

Розглянемо реалізацію проаналізованої інтерактивної технології безпосередньо на уроці української мови в середній ланці загальноосвітньої школи.

Мініпроєкт ШАНОБЛИВЕ «ВИ» ЯК ВИЯВ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ Паспорт проєкту

Навчальний предмет у межах проєкту: українська мова, 6 клас.

Навчальні дисципліни, близькі до теми проєкту: українська література, етика й етикет, народознавство.

Вид проєкту за кількістю учасників: індивідуальний.

Термін виконання роботи: короткотривалий (тижневий).

Форма представлення: мультимедійний продукт.

Тип проєкту: дослідницький.

Мета роботи: аналіз вживання особового займенника **Ви** в українській культурній традиції.

Завдання проєкту:

1. Ознайомитися з теоретичним матеріалом з морфології (займенник).
2. Представити використання цього займенника у творах художньої літератури.
3. Визначити особливості вживання особового займенника **Ви** в українській мовній традиції.

Питання проєкту:

– У чому особливість вживання граматичних форм займенника **ви**?

– Як трактувати рід займенника **ви**, якщо він вживається до однієї особи?

– Які приклади з рідної мови та культури на означення української ментальності можете назвати?

Ціль проєкту для вчителя: створення ситуації зацікавленості учнів українською мовою, розвиток пізнавальних інтересів, формування мовленнєвої грамотності, комунікативної та інформаційної компетентності.

Етапи роботи над проєктом:

1. Підготовка: визначення теми і мети проєкту.
2. Планування: визначення джерел інформації та методів її збору, з'ясування способів репрезентації результатів (форми звітності), встановлення процедури і критеріїв оцінки результату.
3. Дослідження: збір інформації.
4. Аналіз й узагальнення: аналіз інформації, оформлення результатів у вигляді тексту та презентації, формулювання висновків.
5. Оцінка результату діяльності і процесу: аналіз виконання проєкту, причини успіхів та невдач.

• Особовий займенник **ви** виражає граматичне значення II особи множини.

– Він відмінюється так:

Н. в. ви	З. в. вас
Р. в. вас	О. в. вами
Д. в. вам	М. в. на вас

• Однак у старослов'янській мові цей займенник у місцевому відмінку мав форму **ви**, про що свідчить звернення славного князя Святослава до своїх ворогів «Іду на **ви!**», тобто на *вас*.

• Займенник **ви** вживається не лише на означення множинності осіб, цей займенник прийнято застосовувати при ввічливому звертанні до однієї людини. Наприклад:

1. *Моє Вам шануваннячко!* (Григор Тютюнник)

2. *Осінній день березами почавсь,
Різьбить печаль свої дереворити.
Я думаю про тебе весь мій час,
Але про це не треба говорити.
Ти прийдеш знов. Ми будемо на «ви»;
Чи ж неповторне можна повторити?
В моїх очах свій сум перепливи.
Але про це не треба говорити.
Хай буде так, як я собі велю.
Хай будень серця будемо творити.
Я Вас люблю, о як я Вас люблю!*

Але про це не треба говорити (Л. Костенко)

Мовознавці стверджують, що з великої літери **ви** пишеться лише за шанобливого звертання до однієї особи не будь-де, а тільки в офіційних документах або вітальних листівках, запрошеннях чи ділових листах.

Наприклад: *Іване Васильовичу, Ви сьогодні будете на урочистих зборах, присвячених 200-й річниці від дня народження Лесі Українки?*

Ваше преосвященство, прийміть найщиріші вітання з нагоди Вашого 70-літнього ювілею.

Неабияке значення має і тон розмови (в усному спілкуванні), вміння вислухати іншого, вчасно

й доречно підтримати тему. Уважність, чемність та ввічливість – основні вимоги до мовного етикету.

!!! Помилковим є написання **ви** з великої літери, коли звертаєтесь до двох або більшої кількості осіб.

В українській національній традиції та мовленнєвому етикеті здавна вживають цей займенник як шанобливу форму звертання не лише до старших за віком, посадою чи незнайомих людей, а й до своїх батьків.

Наприклад:

1. *Чого Ви, тітко, смієтесь?* (І. Карпенко-Карий).

2. *Вклонюся низько Вашій, мамо, праці!*

3. *Любий батечку, Ви для мене – мій світ!*

Пошання множина у третій особі замість однини засвідчує духовну та мовну красу спілкування, адже національні риси мовленнєвої поведінки українців віддавна привертала увагу своєю культурою, добротою, відвертістю, простотою та щирістю.

Наприклад:

1. *Вони [батько] інколи бувають-таки дуже добрі* (М. Кропивницький).

2. *Писали вони [брат] нам, що живуть у столиці, працюють по різних університетах, читають лекції, в газетах пишуть* (Остап Вишня).

Саме таку властивість вважають виявом української ментальності, бо в інших мовах навіть до старших людей та батьків звертаються з допомогою займенника **ти**.

(Над проектом працювала учениця 6 класу **Максимів Соломія**, Дубівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Калуського району Івано-Франківської області).

Презентація і захист свого проекту – це не тільки виступ, але й рефлексія. Діти бачать весь шлях створення продукту і те, що вийшло, аналізують свою роботу та роблять висновки. Часто учні хочуть

продовжити проєкт в обраній сфері, розвинути його або зробити новий вже за межами школи.

Висновки та перспективи досліджень. Нові інформаційні технології мають здатність не лише оживляти, урізноманітнювати навчальний процес, а й відкривають можливості для розширення світогляду, для реалізації принципів індивідуалізації навчання. Завдяки проєктній діяльності учні виступають у ролі авторів, творців, активізуючи пізнавальні процеси і розширюючи мовні знання.

Застосування проєктного методу на уроці української мови засвідчує, що учні можуть:

1. Досягати успіхів під час вивчення мови.

2. Використовувати набуті навички на інших уроках.

3. Розуміти усю необхідність міжпредметних зв'язків.

Отож, використання методу проєктів має свої переваги на противагу традиційним методам навчання. Серед таких переваг:

– підвищена мотивація до вивчення української мови;

– наочне інтегрування знань з різних наук та предметів;

– розкриті можливості для розвитку творчості.

Безумовно, що цей метод сприяє розвитку в учнів довіри, співпраці, особистої орієнтації та творчої обдарованості. Як навчальна технологія проєктна діяльність забезпечує добровільну участь в обговоренні проблематики, свободу поглядів, широту ідей та підходів, взаєморозуміння між учасниками, вибір норм, цінностей та рішень. Прямітно, що вчителі та учні у цій діяльності виступають партнерами. Подальші наші дослідження будуть присвячені впливу методу проєктів на уроці мови на розвиток професійних компетентностей учнів старшої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Годовікова Д. Б. Формування пізнавальної активності. *Дошкільнє виховання*. 1986. № 1. С. 28–32.
2. Гузєєв В. В. Алгоритм проєктирования или переструктурирования учебного курса под деятельностное обучение. *Профильная школа*. 2012. № 4. С. 46–49.
3. Данилова Л. Розвивати пізнавальну активність учнів. *Рідна школа*. 2002. № 6. С. 18–20.
4. Єрмаков І. Компетентнісний потенціал проєктної діяльності. *Проєктна діяльність у школі*. Київ : Шкільний світ, 2006. С. 5–18.
5. Киричук В. О. Упровадження системи управління освітніми проєктами особистісного розвитку учнів закладів загальної середньої освіти засобами інтернет-технологій. *Післядипломна освіта в Україні*. 2018. № 2. С. 86–89.
6. Онопрієнко О. В. Проєктна діяльність у початковій школі : методичний посібник. Київ : ТОВ «СІТІПРІНТ», 2013. 83 с.
7. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. Освітні технології : навчально-методичний посібник. Київ : А. С. К., 2001. 256 с.
8. Полат Е. Что такое проєкт? *Открытый урок*. 2012. № 5–6. С. 10–17.
9. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ : Генеза, 2002. 368 с.
10. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учебное пособие. Москва : Народное образование, 1988. 256 с.
11. Софій Н. З., Онопрієнко О. В., Найда Ю. М., Пристінська М. С., Большакова І. О. Нова українська школа : poradnik для вчителя : навчально-методичний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
12. Технології проєктування в практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу : теоретико-практичний аспект : посібник. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. 336 с.
13. Шамова Т. И. Активизация учения школьников. Москва : Педагогика, 1982. 208 с.
14. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе : учебное пособие для студентов пед. ин-тов. Москва : Просвещение, 1979. 160 с.

REFERENCES

1. Hodovikova, D. B. (1986). Formuvannya piznavalnoi aktyvnosti [Formation of cognitive activity]. *Doshkilne vyhovannya*, 1, 28–32 [in Ukrainian].
2. Guzieev, V. V. (2012). Algoritm proektirovaniia ili perestrukturovaniia uchebnogo kursa pod deialnostnoie obucheniiie [Algorithm for designing or restructuring a training course for activity-based learning]. *Profilnaya shkola*, 4, 46–49 [in Russian].
3. Danylova, L. (2002). Rozvyvaty piznavalnu aktyvnist uchniv [To develop the students' educational activity]. *Ridna shkola*, 6, 18–20 [in Ukrainian].
4. Iermakov, I. (2006). Kompetentnisnyi potentsial proektnoi diialnosti [Competence potential of project activity]. *Proektna diialnist u shkoli*. Kyiv: Shkilnyi svit, 5–18 [in Ukrainian].
5. Kyrychuk, V. O. (2018). Uprovadzhenia systemy upravlinnia osvitynymi proektamy osobystisnoho rozvytku uchniv zakladiv zahalnoi serednoi osvity zasobamy internet-tekhnologii [Implementation of the system of management by educational projects of personal development of students of general secondary education institutions by means of Internet technologies]. *Pisliadyplomna osvita v Ukraini*, 2, 86–89 [in Ukrainian].
6. Onopriienko, O. V. (2013). Proektna diialnist u pochatkovii shkoli [Project activities in primary school]: metodychni posibnyk. Kyiv: TOV "SITIPRINT" [in Ukrainian].
7. Piekhota, O. M., Kiktenko, A. Z., Liubarska, O. M. (2001). Osvitni tekhnologii [Educational technologies]: navchalno-metodychni posibnyk. Kyiv: A. S. K. [in Ukrainian].
8. Polat, Ye. (2012). Chto takoe proekt? [What is a project?]. *Otkrytyy urok*, 5 (6), 10–17 [in Russian].
9. Savchenko, O. Ya. (2002). Dydaktyka pochatkovoii shkoly [Primary school didactics]. Kyiv: Geneza [in Ukrainian].
10. Selevko, G. K. (1988). Sovremennye obrazovatelnye tekhnologii [Modern educational technologies]: uchebnoe posobie. Moskva: Narodnoe obrazovanie [in Russian].
11. Sofii, N. Z., Onopriienko, O. V., Naida, Yu. M., Prystinska, M. S., Bolshakova, I. O. (2018). Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia [New Ukrainian school: a guide for teachers]: navchalno-metodychni posibnyk. Kyiv: Litera LTD [in Ukrainian].
12. Tekhnologii proektuvanniia v praktytsi roboty zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu: teoretyko-praktychni aspekt [Technologies of design in practice of work of general educational institution: theoretical and practical aspect]: posibnyk. Kyiv : Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, 2014 [in Ukrainian].
13. Shamova, T. I. (1982). Aktivizatsiia ucheniia shkolnikov [Activation of the teachings of schoolchildren]. Moskva: Pedagogika [in Russian].
14. Shchukina, G. I. (1979). Aktivizatsiia poznavatelnoy deiatelnosti uchashchikhsya v uchebno protsesse [Activation of cognitive activity of students in the educational process]: uchebnoe posobie dlia studentov ped. in-tov. Moskva: Prosveshchenie [in Russian].